

2. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html> 2014.pdf

Проанализировано состояние, тенденции и перспективы развития добровольного пенсионного страхования в Украине. Исследованы источники формирования пенсионных выплат и основные факторы влияния на систему социального обеспечения страны. Рассмотрены особенности деятельности страховых компаний по страхованию жизни и определены подходы к ее совершенствованию.

Страхование, пенсионное страхование, страхование жизни, страховая компания, Пенсионный фонд, пенсионная система.

The state, trends and prospects of voluntary pension insurance in Ukraine are analysed. The sources of retirement benefits and key factors influencing the social security system of the country were investigated. Features of insurance companies for life insurance and defined approaches to its improvement were identified.

Insurance, pension insurance, life insurance, insurance company, pension fund, the pension system.

УДК 336:631.162

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

О. О. Лемішко, кандидат економічних наук, докторант*

Проведено оцінку стану та визначено перспективи розвитку бюджетної підтримки підприємств аграрної сфери. Встановлено, що практична реалізація курсу аграрних підприємств на поступове стабільне зростання на фоні відсутності необхідних обсягів власних фінансових ресурсів та суттєвого обмеження умов кредитування, не можлива без активного фінансування й регулювання з боку держави. Доведено, що за досліджуваний період не було створено ефективної системи фінансування суб'єктів господарювання на селі. Обґрунтовано основні напрями поліпшення фінансової підтримки підприємств аграрної сфери за рахунок коштів державного бюджету.

Державне фінансування, бюджетна підтримка, аграрна сфера, фінансові ресурси, планування видатків державного бюджету, загальний фонд, спеціальний фонд, стабілізаційний фонд.

* Науковий консультант доктор економічних наук, професор Л. М. Худолій

Сучасна макроекономічна ситуація в Україні спонукає до прискореного визначення напрямків та механізмів законодавчого і фінансового забезпечення сільського господарства, як провідної галузі матеріального виробництва. Тривале ігнорування потреб аграрного сектору, зокрема, в системі пріоритетів бюджетного фінансування на фоні хронічної недостатності ресурсної бази, прорахунки у фінансовій політиці, дестабілізували та унеможливили практичну реалізацію курсу аграрних підприємств на поступове стабільне зростання. Тому дослідження сучасного стану та визначення перспектив розвитку державного фінансування підприємств аграрної сфери є актуальним та своєчасним.

Аналіз основних досліджень і публікацій. На теренах дослідження теоретичних, методичних і практичних питань щодо бюджетної підтримки підприємств аграрної сфери зробили свій вагомий внесок такі вчені, як В. Г. Андрійчук, В. П. Галушко, М. С. Герасимчук, М. Я. Дем'яненко, А. Д. Діброва, В. К. Збарський, В. В. Ковальов, М. Х. Корецький, О. А. Ковтун, П. А. Лайко, М. Й. Малік, О. М. Могильний, Б. Й. Пасхавер, Г. М. Підлісецький, А. А. Пересада, П. Т. Саблук, В. П. Савчук, Н. С. Танклевська, В. Я. Шевчук, О. Г. Шпикуляк та інші. Але значна частина питань, пов'язаних з удосконаленням системи державного фінансування виробників сільськогосподарської продукції потребує подальшого дослідження й вирішення.

Мета дослідження – оцінка стану та визначення основних напрямів впорядкування процесу бюджетної підтримки підприємств аграрної сфери.

Виклад основного матеріалу. Розрив сталих економічних зв'язків між галузями економіки, диспаритет цін на сільськогосподарську і промислову продукцію, нестабільність фінансово-кредитної системи загострили існуючі проблеми підприємств аграрної сфери, успішність вирішення яких визначається, в тому числі, ефективністю державної підтримки аграрного сектору економіки. При цьому, державна підтримка сільського господарства має враховувати вплив загальноекономічної кризи, спад реального рівня доходів населення, високий рівень інфляції. Діброва А. Д. розглядає державну підтримку як одну зі складових системи державного регулювання сільського господарства і вважає, що державна підтримка являє собою сукупність правових, фінансово-економічних, організаційних та інших заходів держави щодо стимулювання впливу на розвиток як сільськогосподарського виробництва, так і сільських територій в потрібному для суспільства напрямі [5, с. 77].

У своїх дослідженнях М. Я. Дем'яненко акцентує на тому, що для розширеного відтворення й розв'язання проблем щодо поліпшення продовольчого забезпечення населення і посилення продовольчої безпеки країни, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції обсяги державної підтримки сільського господарства мають зрости до 20 млрд грн (10 млрд грн для досягнення паритетності у міжгалузевому товарообміні + 10 млрд грн для створення умов забезпечення прибутковості галузі та формування власних фінансових ресурсів, здатних здійснювати розширене відтворення) [2, с. 6] Танклевська Н. С. слушно

стверджує, що державна підтримка розвитку базових галузей аграрної економіки повинна здійснюватися з метою сприяння забезпечення доступу аграрних товаровиробників до інвестиційних ресурсів для формування продовольчої безпеки країни в довгостроковій перспективі та підвищення життєвого рівня громадян [13, с. 269].

Ми вважаємо, що державну підтримку необхідно розглядати як дієвий важіль фінансового механізму державного регулювання, за допомогою якого держава здійснює вплив на соціально-економічний розвиток аграрної сфери та реалізує свою фінансову політику. Вектор впливу державної підтримки повинен бути спрямований не тільки на розширення ресурсної бази, а й на мотивацію суб'єктів господарювання на селі, спонукання їх до виявлення невикористаних резервів та задіяння їх із максимальною ефективністю.

Фінансування видатків по Мінагрополітики здійснюється згідно зі помісячним розписом асигнувань державного бюджету за рахунок коштів Загального фонду державного бюджету. Цей фонд забезпечує фінансування виконання основних функцій і завдань держави, щодо функціонування аграрного сектору економіки. Аналіз динаміки зазначених видатків свідчить про наступну тенденцію: у 2008 р. сума державного фінансування зросла у 1,4 раза, порівняно з 2007 р. (з 7303,8 тис. грн до 10 462,4 тис. грн), але у 2009 р. суттєво скоротилася (до 4254,5 тис. грн) (табл. 1). По-кращення ситуації у 2011 р. (фінансування аграрного сектору за рахунок коштів державного бюджету становило 5413,9 тис. грн), перейшло у спадну динаміку і тривало до 2014 р. включно. У 2014 р. із Загального фонду державного бюджету на фінансування сільського господарства було виділено у 2,1 раза менше коштів (3419,3 тис. грн), порівняно із 2007 роком (7303,8 тис. грн).

Найбільшу питому вагу у структурі фінансування видатків по Мінагрополітики за рахунок коштів загального фонду Державного бюджету України займає стаття «Апарат Міністерства аграрної політики» (з 2013 р. – Апарат Міністерства аграрної політики та продовольства): 2007 р. – 876,5 %; 2008 р. – 88,3; 2009 р. – 70,4; 2010 р. – 56,7; 2011 р. – 59,5; 2012 р. – 50,9; 2013 р. – 38,3; 2014 р. – 43,8%. Основна сума бюджетних коштів, за даною статтею витрат за досліджуваний період спрямовувалася на бюджетну тваринницьку дотацію та державну підтримку виробництва продукції рослинництва: бюджетні кошти направлялися сільськогосподарським підприємствам для вирощування озимих та ярих сільськогосподарських культур; бюджетна дотація надавалася з метою підтримки рівня платоспроможного попиту українських споживачів продукції тваринництва та запобігання виникненню збитковості українських виробників такої продукції. Бюджетна тваринницька дотація та державна підтримка виробництва продукції рослинництва у 2007 р. становила 2208,7 млн грн; у 2008 р. – 2372,4; 2009 р. – 351,9 млн грн; у 2010 р. кошти на дану програму виділялися зі стабілізаційного фонду та становили 335,9 млн грн; у 2011 р. – 33,1; 2012 р. – 50,9 млн грн.

**1. Фінансування видатків по Мінагрополітики
за рахунок коштів загального фонду Державного бюджету України,
2007–2014 роки, млн грн (фактично профінансовано)***

Показник	Найменування видатків за програмною класифікацією						НУБІП України	Державне агентство земельних ресурсів України
	Всього	Апарат Міністерства аграрної політики (з 2013 р. Апарат Міністерства аграрної політики та продовольства)	Державний департамент ветеринарної медицини (з 2011р. Державна ветеринарна та фіто- санітарна служба України)	Державний комітет рибного господарства України	Державна служба з охорони прав на сорти рослин (з 2011 р. Державна інспекція сільського господарства)	Державна служба з охорони прав		
2007 рік								
затверджено	7303,8	6382,1	507,9	148,7	33,5	231,6	-	
фактично	7303,8	6311,9	507,9	148,3	33,5	231,6	-	
профінансовано	100	86,5	6,9	2,1	0,4	3,2		
%								
2008 рік								
затверджено	11322,6	10069,7	678,3	183,4	38,1	342,0	-	
фактично	10462,4	9236,4	658,4	148,9	32,9	341,9	-	
профінансовано	100	88,3	6,3	1,4	0,3	3,3		
%								
2009 рік								
затверджено	4387,3	3117,9	747,6	148,9	32,9	339,8	-	
фактично	4254,5	2993,9	743,5	145,4	32,3	339,3	-	
профінансовано	100	70,4	17,5	3,4	0,7	8,0		
%								
2010 рік								
затверджено	3623,3	2100,8	860,8	168,9	39,3	453,5	-	

фактично профінансовано	3623,3	2053,2	860,3	168,6	39,3	453,5	-
%	100	56,7	23,7	4,6	1,1	12,5	
2011 рік							
затверджено	5571,7	3377,3	973,2	189,1	221,1	427,3	383,6
фактично профінансовано	5413,9	3222,7	973,2	189,0	221,1	427,3	380,6
%	100	59,5	17,9	3,5	4,1	7,9	7,0
2012 рік							
затверджено	5464,1	2961,4	1142,2	234,6	281,0	-	844,9
фактично профінансовано	4866,9	2477,4	1118,3	232,9	279,6	-	758,5
%	100	50,9	23,0	4,8	5,7	-	15,6
2013 рік							
затверджено	4665,3	1760,6	1302,2	213,1	284,1	-	1105,2
фактично профінансовано	4371,0	1673,7	1302,2	212,3	284,1	-	898,6
%	100	38,3	29,8	4,8	6,5	-	20,6
2014 рік							
затверджено	3428,6	1498,0	1102,3	123,6	188,7	-	515,9
фактично профінансовано	3419,3	1498,0	1102,3	123,6	188,7	-	506,7
%	100	43,8	32,2	3,6	5,5	-	14,8
Відхилення (фактично профінансовано) 2014/ 2007, +, -	-	-	594,4	-24,7	155,2	-	-

*Розраховано за даними [3]

Необхідно зауважити, що державна підтримка тваринництва не діяла в повному обсязі, кошти, які були виділені Мінагрополітикою, використовувалися неефективно (грошові кошти виділялися, але не доходили до селян). У державному бюджеті на 2015 р. відсутня програма підтримки галузі тваринництва. Питома вага Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України у структурі фінансування видатків по Мінагрополітики за рахунок коштів загального фонду Державного бюджету України збільшилася з 6,9% у 2007 р. до 32,2% у 2014 р. Таке збільшення фінансування за зазначеною програмою зумовлене впевненим входженням української рослинної й тваринної продукції на Європейський ринок продовольства, адаптацією до вимог ЄС і СОТ технічного регулювання безпечності продукції для подальшого забезпечення Україні зовнішнього статусу країни-експортера високоякісної аграрної продукції.

Фінансування видатків по Мінагрополітики за рахунок коштів спеціального фонду Державного бюджету України передбачає предметно-цільове використання бюджетних коштів за бюджетним призначенням на видатки за рахунок конкретно визначених джерел надходжень. Аналіз Фінансування видатків по Мінагрополітики за рахунок коштів спеціального фонду Державного бюджету України (табл. 2) свідчить про значні скорочення фінансування за період 2007–2014 рр. в абсолютному вимірі (з 844,6 тис. грн у 2007 р. до 776,9 тис. грн у 2014 р.) та за кількістю діючих програм.

**2. Фінансування видатків по Мінагрополітики
за рахунок коштів спеціального фонду Державного бюджету України,
2007–2014 роки, млн грн (фактично профінансовано)***

Рік	Затверджено річним розписом (планом)	Надійшло асигнувань на рахунок Міністерства	Перераховано отримувачам	У % до плану перерахованих коштів, %
2007	1262,5	844,6	844,6	66,9
2008	2919,5	753,4	749,1	25,6
2009	3944,3	3896,9	3890,6	98,6
2010	4023,1	3069,1	2999,7	74,6
2011	12112,4	7609,7	4522,1	37,3
2012	10043,9	7426,7	3151,1	31,4
2013	9587,5	2937,1	2822,2	29,4
2014	2524,7	1195,8	776,9	30,8
Відхилення 2014 до 2007, +, -	1262,2	351,2	-67,7	-

*Розраховано за даними [3]

У 2014 р. не виділялися кошти зі спеціального фонду на часткову компенсацію вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва, та заходи по операціях фінансового лізингу вітчизняної сільськогосподарської техніки. На 2015 р. на фінансування видатків по Мінагрополітики за рахунок коштів спеціального фонду Державного бюд-

жету України заплановано виділити 1959,7 млн грн бюджетних коштів. Фінансування видатків по Мінагрополітики за рахунок коштів стабілізаційного фонду Державного бюджету України відбувалося впродовж 2009–2010 років (табл. 3). Механізм використання коштів Стабілізаційного фонду був націлений на забезпечення економічної стабільності аграрної галузі, послаблення її залежності від негативних наслідків фінансової кризи та захисту від інфляційного тиску. Найбільшу питому вагу по видатках Стабілізаційного фонду займала фінансова підтримка підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів (у 2009 р. фактично профінансовано в обсязі 83,3 млн грн, у 2010 р. – 621,6 млн грн).

3. Фінансування видатків по Мінагрополітики за рахунок коштів стабілізаційного фонду Державного бюджету України, 2009–2010 роки, млн. грн. (фактично профінансовано)*

Рік	Затверджено річним розписом (планом)	Надійшло асигнувань на рахунок Міністерства	Перераховано отримувачам	У % до плану перерахованих коштів, %
2009	2200,0	347,9	343,5	15,6
2010	1643,1	1642,3	1624,5	98,9
Відхилення 2014 до 2009, +, -	- 556,9	1294,4	1281,0	-

*Розраховано за даними [3]

Стримуючим фактором розвитку кредитних відносин через механізм здешевлення кредитів стала недосконалість джерел компенсаційного механізму, які вишукувалися в оперативному режимі, при недостатньому обсязі основного джерела компенсації [1, с. 64]. Результати проведених досліджень свідчать, що бюджетна підтримка аграрної сфери мала тенденцію до скорочення джерел фінансування і в абсолютному, і у відносному вимірі, і тому не забезпечила вирішення актуальних питань стабілізації та розвитку підприємств аграрної сфери. Необхідно підкреслити, що скорочення державної підтримки відбувалося на фоні відсутності необхідних обсягів власних коштів фінансування у аграрних підприємств та суттєвого обмеження умов кредитування. За досліджуваний період не було створено ефективної системи фінансування аграрних підприємств з державного бюджету та не забезпечено зростання доходності сільськогосподарського виробництва.

Основними причинами неефективного використання коштів державного бюджету, які виділялися на підтримку АПК, стали такі:

- по-перше, планування бюджетної підтримки підприємств аграрної сфери у системі видатків не мало системного характеру, через затримку затвердження Порядків використання коштів, як правило, їх надходження до сільгосптоваровиробників відбувалося тільки з II кварталу поточного

року, що не відповідає як принципам ринкової економіки, так і підходам до державного стимулювання сільськогосподарського виробництва;

- по-друге, недосконалість механізмів отримання й розподілу бюджетних коштів та порушення бюджетної дисципліни при їх використанні, а саме: щорічна зміна порядків та механізмів виділення коштів з державного бюджету, їх громіздкість, запізніле затвердження та внесення до них неодноразових змін протягом одного року спричинило несвоєчасне отримання коштів державної фінансової підтримки та неефективне їх використання, і, як наслідок (що є вкрай негативним), повернення наприкінці року невикористаних коштів до державного бюджету [10].

Наступним чинником неефективного використання коштів державного бюджету, які виділялися на підтримку АПК, стала невпорядкованість процесу державного фінансування сільського господарства, яка була зумовлена тим, що на одні напрямки обсяги видатків перевищували потреби (за розрахунками Мінагрополітики), тоді як на інші – коштів виділялося вкрай недостатньо, що, в кінцевому підсумку, нівелювало очікуваний позитивний результат від запровадження державної підтримки виробництва сільгосппродукції [11]. Обов'язково треба відзначити таку негативну тенденцію: низький рівень обізнаності селян щодо можливостей одержання ними державної допомоги, ускладнення процедури подання та оформлення документів та її непрозорість призвели до зменшення кількості господарюючих суб'єктів на селі, які скористалися державною підтримкою.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вважаємо, що розвиток бюджетної підтримки підприємств аграрної сфери повинен відбуватися у таких напрямках:

- по-перше, враховуючи, що домінуючою проблемою підприємств аграрної сфери залишається обмеженість ресурсів у обсязі і часі, першочерговою метою бюджетної підтримки є доповнення ресурсної бази суб'єктів господарювання на селі, їх мотивація до виявлення невикористаних резервів;

- по-друге, для усунення потенційно негативного впливу неконтрольованого використання бюджетних коштів, необхідно запровадити систему своєчасної оцінки, реагування й контролю за раціональним розміщенням та використанням бюджетних коштів. Для цього державна підтримка повинна здійснюватися таким чином, щоб фінансові ресурси могли надходити безпосередньо до суб'єктів господарювання, уникаючи при цьому корупційних схем під час оформлення численних дозвільних документів різного рівня. Як дієвий важіль впливу фінансового механізму державного регулювання, бюджетне фінансування повинно використовувати принципи системності й комплексності щодо впорядкування процесу державного фінансування сільського господарства. У глобальному вимірі, бюджетна підтримка підприємств аграрної сфери повинна бути спрямована на ефективне використання фінансових ресурсів, економічний розвиток і забезпечення стійкості аграрної галузі до впливу непередбачуваних ризиків.

Список літератури

1. Гудзь О. Є. Модернізація механізму кредитних субсидій підприємств АПК / О. Є. Гудзь // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 59–62.
2. Дем'яненко М. Я. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва / М. Я. Дем'яненко, Ф. В. Іванін // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 3–9.
3. Державна казначейська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog-/list?currDir=218009>
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Діброва А. Д. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва: теорія, методологія, практика / А. Д. Діброва. — К. : Формат, 2008. – 488 с.
6. Коденська М. Ю. Державна підтримка розвитку аграрного сектору економіки / М. Ю. Коденська, А. В. Єремєєва // Економіка АПК. – 2013. – № 6. – С. 14–21.
7. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/>
8. Полозенко Д. В. Державні фінанси та їх вплив на соціально-економічне становище України / Д. В. Полозенко // Економіка АПК. – 2013. – № 9. – С. 42– 47.
9. Про Державний бюджет України на 2014 рік : закон України від 16.01. 2014 р., № 719-VII (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/719-18>
10. Про результати аналізу використання коштів Державного бюджету України, виділених на бюджетну підтримку АПК [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk-/publish/printable_article/16720005;jsessionid=EABV83C5D09FD9F9FEBCBEBDB2FABEE7
11. Про результати перевірки використання коштів Державного бюджету України, виділених у 2003–2004 роках та I кварталі 2005 року на фінансову підтримку виробництва продукції тваринництва та рослинництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/467753?cat_id=32827
12. Саблук П. Т. Основні напрями удосконалення державної аграрної політики в Україні / П. Т. Саблук, Ю. Я. Лузан // Економіка АПК. – 2011. – № 5. – С. 3–16.
13. Танклевська Н. Стан та перспективи розвитку державного фінансування сільськогосподарських підприємств України [Електронний ресурс] / Н. Танклевська, О. Супрун // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2013. – Вип. 1 (8). – С. 262–270. – Режим доступу до журн. : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13tnsspu.pdf>
14. Government policies and regulations affecting the agricultural sector and related industries could adversely affect our operations and profitability [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.wikininvest.com/stock-/Bunge_\(BG\)/Government_Policies_Regulations_Affecting_Agricultural_Sector_Related_Industries](http://www.wikininvest.com/stock-/Bunge_(BG)/Government_Policies_Regulations_Affecting_Agricultural_Sector_Related_Industries)

Проведена оцінка стану і визначені перспективи розвитку бюджетної підтримки підприємств аграрної сфери. Установлено, що практична реалізація курсу аграрних підприємств на поступовий стабільний ріст на фоні відсутності необхідних обсягів власних фінансових ресурсів і суттєвого обмеження умов

кредитования, неможлива без активного фінансування і регулювання со сторони державства. Доказано, що за досліджуємий період не було створено ефективної системи фінансування суб'єктів господарювання на селі. Обосновані основні напрями удосконалення фінансової підтримки підприємств аграрної сфери за рахунок коштів державного бюджету.

Государственное финансирование, бюджетная поддержка, аграрная сфера, финансовые ресурсы, планирование расходов государственного бюджета, общий фонд, специальный фонд, стабилизационный фонд.

The paper assessed the state and perspectives of development of the budgetary support of enterprises of the agrarian sector. It was found that the practical implementation in the course of agricultural enterprises postepenniy steady growth against the background of the lack of necessary volumes of own financial resources and significant restriction of credit conditions is impossible without the active financing and regulation by the state. It is proved that during the study period did not create an effective system of financial entities in rural areas. The basic directions of improvement of the financial support of the enterprises of the agrarian sector at the expense of the state budget.

Public finance, budget support, agrarian sphere, financial resources, planning of state budget expenditures, the general fund, special fund, the stabilization fund.

УДК 368.029:368.5

АЛЬТЕРНАТИВНІ МЕТОДИ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ РИЗИКІВ

**А. С. Шолойко, кандидат економічних наук
Київський національний університет імені Тараса Шевченка ***

Узагальнено особливості прояву сільськогосподарських ризиків та визначено об'єктивну необхідність їх перестрахування. Охарактеризовано вітчизняні страхові пули у сфері сільського господарства в контексті їхніх завдань щодо перестрахування сільськогосподарських ризиків. Розглянуто альтернативні методи перестрахування та визначено перспективи їх використання в Україні.

Класичне перестрахування, альтернативне перестрахування, сільськогосподарські ризики, страхові пули, сек'юритизація перестраховувальних зобов'язань.